

Bava Basra (Baraisa 154a)

— There was an incident in Bnei Brak involving one brother who sold some real property of his late father, and died, — ובאו בני משפחה וערערו — and the other members of the father's family came and challenged the validity of the sale, לומר קטן היה בשעת מיתתו — saying that [the seller] had been a minor at the time of his death, — and they came and asked R' Akiva: מהו לבדוק? — What about examining the body of [the seller] to determine whether he had grown two pubic hairs before he died? — אי אתם רשאים לנזול? — Firstly, you are not permitted to defile him. — [R' Akiva] said to them: — אמר להם — And furthermore, physical signs tend to change after death.

Bava Basra (Gemara 154a)

Reish Lakish defends his position by reinterpreting the Baraisa:

— Do you think that the property was in the possession of the family members, — וקא אתו לקוחות ומערערי — and the purchasers came and protested? That was not the case! — נכסי בחזקת לקוחות קיימי — Rather, the property was already in the possession of the purchasers because they had seized it, — וקא אתו בני משפחה וקא מערערי — and the family members came and challenged the seizure.

The Gemara supports Reish Lakish's interpretation:

— This interpretation of the Baraisa is indeed the more reasonable one, — הכי נמי מסתברא — since [R' Akiva] said to [the ones] who questioned him: — אי אתם רשאים לנזול? — You are not permitted to defile the body of [the seller], — ואישתיקו — and they remained silent.

The Gemara explains the proof:

— If you say that it was the family members who were challenging the purchasers' seizure, as Reish Lakish does, — משום הכי אישתיקו — this explains why they [the family members] were silent when R' Akiva denied their request to defile the seller's body, for the idea of defiling their relative was disagreeable to them. — אי אמרת בשלמא בני משפחה קא מערערי — But if you say that it was the purchasers who were challenging the family's possession of the property, as R' Yochanan does, — אמאי שתיקי — then why were they [the purchasers] silent when R' Akiva forbade the examination? — לימרו ליה — They should have responded to [R' Akiva]: — אנו זוזי נהבינו ליה — We paid [the seller] money for his father's property but we never received it, — לינזול ולינזול — so let him be defiled if this is necessary to prove our case!"

The Gemara rejects this proof:

— If your argument is based on this, there is no problem; it might well be that it was the purchasers who complained, — הכי קאמר להו — and this is what [R' Akiva] said to them: — תדא דאי אתם רשאים לנזול? — For one, you are not permitted to defile the body of [the seller]. — וכי תימרו זוזי שקל לינזול ולינזול — even if you say that since he took money from you, let him be defiled and let him be defiled again to prove your claim, — ויעוד — And furthermore — סימנים עשוין להשתנות לאחר מיתה — the examination would prove nothing, because physical signs tend to change after death.

טביעת עינא דקלא

שמרו משפט (סי' נג) - כתב נתיבות המשפט (פא, ז) דטביעת עינא דקלא מהניא להוציא ממון, מיהו הקצות החושן (פא, יג) סבירא ליה דטביעות עינא דקלא לא מהני להוציא ממון. ואולם במשובב נתיבות הסביר טעמו כיון דטביעות עינא דקלא קליש טובא ולא סמכינן על הכרתו. ולפי זה י"ל דבדיקת הנחשבת כזיהוי ברור ובדוק ומנוסה קרוב למאה האחוזים תיחשב כהכרה ברורה ועדות... ע"ע שו"ת חתם סופר (חו"מ ב) דסבירא ליה דטביעת עינא דקלא גרע מגמל האוחר בין הגמלים וס"ל כקצות החושן... ואולי יודה בענין בדיקת ה שהיא מוכחת טפי.

משפטיך ליעקב (ד, ו) - בתשובות עבודת הגרשוני (סי' קי) דן בענין ראובן שבא ממדינת היס ואמר לשמעון שהוא אחיו ורוצה לירש עמו בנכסי אביו ושני עדים אינם מכירים פרצוף פניו של ראובן אך מזהים הם את קולו, והשיב עבודת הגרשוני דטביעת עינא הוי עדות טובה להוריד לנחלה על פיה... ולכאורה נראה דבדיקת לא גרעה מטביעות עינא דקלא ואף עדיפא מינה.

אומדנא

ספר חסידים (סי' רלב) - צוה רב סעדיה להקזי דם זה בספל אחד ודם זה בספל אחר ולקח עצם של אבי הבן והניח בספל העבד ולא נבלע הדם ולקח העצם ושם אותו בספל הבן ונבלע הדם בעצם כי הוא גוף אחד ולקח רב סעדיה הממון ונתנו לבנו.

אליה רבה (תקסח, טו) - וצ"ע בבבא בתרא נח. דאמר חבטו קבר דאבוכן, ואינו אלא שודא דדייני כמו שכתב רשב"א ולא עביד הך דרב סעדיה.

רש"ש - על ידי נסיון דספר חסידים יתגלה שהן ממזרים ורבי בנאה לא רצה שיוודע פסולם על ידו, אבל נסיון שלו אינו רק הודעת צניעותו יותר משאר אחיו. [קובץ תשובות (א, קלה) מביאו שלא לבדוק של איש שאשתו מעוברת אמרה שהעובר אינו ממנו].

שמרו משפט - כתב בספר נשמת אברהם בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל דאם הבדיקה הנ"ל מפורסמת ומקובלת בעולם בנסיונות ברורים מסתבר שאפשר לסמוך עליה גם ביחס לאבהות ולכאורה גם לענין ירושה... מאידך גיסא... דלא אזיל בתר אומדנא בממונות לבירור המעשה אלא באומדנא דמוכח של הדיינים. אולם כבר כתבנו דבדיני ממונות מהני ידיעה בלא ראייה.

ניוול המת

תשובה מאהבה (בשיבת ציון סי' סד) - לפי דברי השמש יש לאשה סימן מובהק באחת מאצבעות ידיו ובאחת מאצבעות רגליו, נלענ"ד שמותר לפתוח הקבר לראות בסימנים אלה שהרי אפילו לקוחות יכולין לומר אנן זווי יהבינן ליה לינויל ולינויל... והנה באשה הזאת שלא תהיה עגונה כל ימיה תוכל לומר מה לי בניוול... ובפרט שזה גם לכבודו שבניו יתאבלו ויאמרו קדיש.

שיבת ציון (סי' סה) - דוקא בשביל כבוד לקברו במקום אבותיו או מוחץ לארץ לארץ ישראל מפנין מקבר לקבר אבל לא משום כבוד אחר.

תשובה מאהבה (שם סי' סו) - לא נעלם ממני כל הנ"ל... אבל בלאו הכי הדרנא בי כי שם יודעים בודאי שזה המת אלא שנסתפקו אם הוא קטן, אבל בנידון דנן שמא הוא אחר והניוול בחנם ודאי אין להתיר.

כתב סופר (סי' קעד) - דוקא היכא שיש אומדנא והוכחה בלאו הכי שזה שנמצא ונקבר הוא בעל האשה או שראו בו קודם קבורה סימן אמצעי... סמכינן על כל זה לפתחו ולא חיישינן לניוול.

שואל ומשיב (א, רלא) - אף דבשביל ממון אין לנוול בקרובים היינו דוקא בממון דניתן למחילה אם כן הקרובים מחויבים לוותר בשביל קרבתם, אבל בשביל תקנת עגונה מותר מידי דהוי אלקוחות.

משפטיך ליעקב - ומהנ"ל עולה דבשביל ממון בלבד אין מנוולים את המת.

קובץ תשובות (א, קלה) - יש לדון למה אין כאן ניוול המת, אך אם כן תשוב הקושיא על רב סעדיה ועל ספר חסידים המביאו. [וע"ע מקור חסד על ספ"ח].